

FENNÎ VE İZZET EFENDİNİN SAHİLNAMELERİ
VE BU SAHİLNAMELERDE ÜSKÜDAR*

Nihat ÖZTOPRAK**

ÖZET

Yer yüzünde en çok şair yetiştiren, barındıran ve hakkında en çok şiir yazılan şehirlerin başında belki de İstanbul gelir. İstanbul tasvirinde yazılan şiirlerin içinde Boğaziçi'nin eşsiz güzellikteki sahillerinin ve bu sahillerdeki yerleşim alanlarının edebî bir şekilde işlendiği sahilnamelerin ayrı bir yeri vardır. Sahilnamelerde Galata'dan başlamak üzere önce Rumeli sahilleri, sonra Anadolu kıyıları Fenerbahçe'ye kadar sırasıyla ele alınır.

Bu makalede, öncelikle yukarıda sözü edilen sahilname geleneği hakkında kısaca bilgi verilmiş, sonra geleneğin öncüsü kabul edilen Mustafa Fennî Efendinin ve ona nazire olan İzzet Efendinin sahilnameleri tanıtılmış, ardından bu manzumelere göre Üsküdar sahil yerleşim yerleri tek tek ele alınmıştır. Ayrıca yapılan bu çalışmada, sahilnamelerde bulunan ortak özellikler tespit edilmek suretiyle hangi manzumelerin sahilname sayılıp hangilerinin sayılmayacağı belirlenmiş, geleneğin ilk örneğini kaleme alan Fennî'nin hangi Fennî olduğu hususundaki karışıklık giderilmiş ve şairlerin gözüyle 18. yüzyıl Üsküdar sahillerinin özellikleri ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler:

İstanbul, Boğaziçi, Üsküdar, sahilname, Mustafa Fennî, İzzet Efendi.

Türk edebiyatında, fethedildiğinden beri hakkında irili ufaklı yüzlerce şiir yazılan İstanbul, yeryüzünde şairler tarafından belki de başka hiçbir şehre nasip olmayacak kadar iltifata mazhar olmuştur. İstanbul kimi zaman semtleri, mahalleleri, iskeleleri, kimi zaman bağları, bahçeleri, mesire yerleri, mezarlıkları, kimi zaman da havası, suyu ve eşsiz manzarası ile şiire konu olmuştur. Türkler tarafından fethinin hemen ardından, onun eşsiz tabii güzellliğini tamamlarcasına yapılan cami, medrese, saray, han,

* Bu makale, 13-14 Mart 2004 tarihleri arasında, Üsküdar Belediyesince gerçekleştirilen II. Üsküdar Sempozyumu'nda sunulan "Fennî ve İzzet Efendi'nin Sahilnamelerinde Üsküdar" adlı tebliğin genişletilmiş hâlidir.

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ noztoprak@marmara.edu.tr

hamam, çeşme vs. mimarî eserler de şairlerin ilham kaynağı olarak şiirdeki yerini almıştır.¹

Yer altı zenginlikleri ve yer üstü güzellikleriyle şairleri büyüleyen ve kendine âşık eden İstanbul, âşıkları tarafından yüzyıllarca her özelliği ile şiirlerde işlenmiştir. Bu yüzden İstanbul'u daha iyi tanıyabilmek ve anlayabilmek için ona bir de şairlerin gözüyle bakmak gerekir. İşte bu gerçekten hareket etmek üzere bu makalede, Boğaziçi sahillerini konu edinen iki sahilname tanıtılmış ve Üsküdar sahillerinin şairlerin gözüyle nasıl görüldüğü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda da temas edildiği gibi İstanbul'un bir çok özelliği klâsik Türk şiirine konu olmuştur. Bunlardan biri de Boğaziçi sahilleri ve bu sahillerde bulunan sahil beldeleridir. Boğaziçi'nin iki yakasında bulunan ve kıyıda iskelesi olan sahil beldelerini işlediği için bu manzumelere "sahilmame" adı verilmiştir. Yaygın olmamasına rağmen bunlara "iskelename" demek de yanlış olmaz.

Bilindiği kadarıyla ilk sahilname, şair Mustafa Fennî (ö.1745)'nin manzumesidir. Mesnevî nazım şekliyle yazılan ve tamamı 63 beyit olan bu sahilnamede Galata'dan başlamak üzere sırasıyla Boğaziçi'nin iki yakasında -birkaç istisna dışında- iskelesi olan sahil beldeleri işlenir. Diğer bir sahilname ise yine 18. yüzyıl şairlerinden İzzet Efendi (ö. 1797-98)'ye aittir. İzzet Efendinin sahilmamesi Fennî'ye naziredir. Aynı vezinde yazılmış olup beyit sayıları birbirine yakındır. Bunda da sırasıyla sahil beldeleri çeşitli vasıflarıyla işlenmiştir. İzzet Efendi, sahilnamesini Fennî'den farklı olarak kaside nazım şekliyle yazmış, bu yüzden, Fennî gibi ilk beyitten

¹ Hasan Akay, *Fatih'ten Günümüze Şairlerin Gözüyle İstanbul* (İstanbul 1997, I-II, İşaret Yayınları) adlı antoloji çalışmasında 289 şairin 672 şiirine yer verdiğini, eserine almadığı bir çok şiirin de olduğunu haber vermektedir. Belirtilen bu rakamlar İstanbul şiirlerinin sayısı hakkında yeterli fikir vermektedir kanaatindeyiz. Hasan Akay'ın çalışmasının dışında İstanbul ile ilgili bilhassa divan şairlerinin şiirlerini konu alan önemli eser ve makalelerden bir kaçını kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz: A. Ferhan Oğuzkan, *İstanbul Şiirleri Antolojisi*, İstanbul 1953; Asaf Halet Çelebi, *Divan Şiirinde İstanbul*, İstanbul 1953; İ. Hami Danişmend, "Destan ve Divan Edebiyatlarında İstanbul Sevgisi", *Fatih ve İstanbul*, İstanbul 1953, s. 79-97; Âgâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*, İstanbul 1958; Nebil Fazıl Aslan, *Şair, Edip ve Tarihçi Kalem ile İstanbul*, İstanbul 1973; Zehra Toska, "Şairlerin İstanbul'u", *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları*, (Hasibe Mazioğlu Armağanı II) Harvard 1998, 22, 195-221. Geniş bibliyografya için bk. İskender Pala, "Divan Edebiyatında İstanbul" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2001, XXIII, 289.

itibaren beldelerin vasfına geçememiş, asıl konuya ancak Sultan III. Selim (1789-1807)'e methiye ve dua olan ilk 11 beyitten sonra girebilmiştir.

Yazdığı şiirle sahilname geleneğini başlatan Fennî, aynı zamanda sahilname geleneğinin prensiplerini de ortaya koymuştur. Bu iki manzumeden hareketle sahilnameler için, “Klâsik edebiyat nazım şekillerinden biri ve aruz ölçüsüyle yazılan, Galata’dan başlamak üzere sırasıyla İstanbul Boğazı’nın Rumeli ve Anadolu yakası sahil beldelerini âşıkane bir üslûpla ele alan şiirlerdir” şeklinde bir tanım yapılabilir. Bununla birlikte kanaatimizce, önemli olan konudur ve sahil beldelerinin tamamını veya çoğunu sırasıyla işlemek amacıyla yazılan şiirler hangi nazım şekli ve ölçüsüyle yazılmış olursa olsun bu geleneğin içinde mütalâa edilmelidir.

Fennî ve İzzet Efendinin sahilnamelerinin dışında, Derviş Hilmî Dedenin de Fennî’nin manzumesine nazire olan bir sahilnamesinin olduğu Esrar Dede tarafından *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* adlı eserde haber verilmektedir. Esrar Dede, henüz nüshasına rastlayamadığımız bu sahilnameden, biri Fındıklı diğeri de Tarabya vasfında olmak üzere, iki de örnek beyit vermiştir.² Bunların dışında aynı tarzda kaleme alınmış başka manzume ne yazık ki şu ana kadar tespit edilememiştir.³ Bununla birlikte Boğaziçi’nin güzelliğinden ve öneminden söz eden, bir veya birkaç sahil semtini ve güzellerini işleyen bir çok şair vardır. Bunların başında İstanbul şairi olarak da anılan Nedim (ö. 1730) gelir. Nedim’in bir şarkısından alınan aşağıdaki bend buna örnek olarak verilebilir:

² Beyitler şöyledir:

Kırılır üstüne uşşâk o gözi bádâmun
Zer-i mahbûb ile Fındıklı’ya çek al kâmun
Biz Hicâz eylesek uşşâka o şeh-nâz eyler
Uymaz âhengine erbâb-ı Tarabya neyler

Fındıklı vasfındaki ilk beyit Fennî’nin 5. beytine, Tarabya vasfındaki ikinci beyit ise 22. beytine naziredir. Özellikle ilk beyit Fennî’nin beytini andırmaktadır. “Hilmî Dede” maddesi için bk. Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, haz. İlhan Genç, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2000, s. 128-129.

³ İskender Pala’nın *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*’nde belirttiği Vâsıf ve Fâzıl’ın şiirleri ve bunların yanında şairi belli olmayan “Destân-ı Methiye-i İslâmbol” murabba İstanbul’un birkaç sahili ile birlikte sahili olmayan beldeleri de konu eden belki “beldename” sayılabilecek şiirler olup Fennî ve İzzet Efendilerin sahilnameleri gibi tam bir sahilname özelliği taşımamaktadırlar. bk İskender Pala, “Sahilname” maddesi, *a.g.e.*, Akçağ Yay., Ankara 1990, s. 420-421. Ancak Fennî’nin de büyük tesiri ile 18. ve 19. yüzyıllarda İstanbul’u ve bilhassa Boğaziçi’ni konu alan bir çok şiir yazıldığına bakılırsa, ileriki yıllarda yeni sahilnamelerin de ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir.

Aman pek yârelendim ol nigâh-ı şûh-ı evbâşe
 Kapıldım doğrusu ol yâl ü bâla ol güzel kaşe
 Geçersen semtimizden yolun uğrarsa Beşiktaş'e
 Efendim gel mürüvvet kıl senindir bende vü hâne⁴

Fennînin Sahilnamesi

Burada konu edilen “sahilname” şair Mustafa Fennî Efendi divanında yer alan başlıksız bir mesnevîdir.⁵ Bu mesnevî, bilhassa konusu itibariyle dönemin şair, âlim ve sanatkâr devlet adamları arasında çok tutulup basılmaya ve nazireler yazılmaya kalkışılınca bir isimle anılma ihtiyacı hissedilmiş ve böylece “sahilname” adı kullanılmaya başlanmıştır. Sahilname adını ilk defa kimin kullandığı bilinmemekle birlikte Hafız Hüseyin Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-Cevâmi'* adlı eserinde ondan “Fennî Efendi Merhûmun Sahilnamesi” diye söz etmiştir.⁶ Sahilnamenin matbu nüshasının başlığı “Sahilname-i Merhûm Fennî” olup benzer şekildedir.⁷ Manzume *Osmanlı Müellifleri'nde* “savâhilname”⁸, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye'de* ise “Sahil-name-i Fennî”⁹ şeklinde anılmıştır.

Sahilnamenin Fennî mahlâslı bir şair tarafından yazılmış olduğu kesin olmakla birlikte, aynı mahlâsı kullanmış ve birbirine yakın dönemlerde yaşamış olan iki şairden, Fennî Mehmet Dede ile Hacı Mustafa Fennî'den hangisine ait olduğu hususu ihtilâflıdır.¹⁰ Bu şairlerin yaşadığı 18. yüzyılın tezkire yazarlarından Râmiz, Mustafa Fennî'yi,¹¹ Esrar Dede ve Sâlim, Fennî Mehmet Dedeyi¹² tanıttıkları hâlde her üçü de sahil-

⁴ *Nedim Divanı*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp ve Aka Yay., İstanbul 1972, s. 358.

⁵ En azından şu an için bilinen iki yazma divan nüshasında mesnevî başlıksızdır. bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Bölümü, nr. 473, yk. 100a; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. Nr. 58, yk. 129b.

⁶ İsmail Hüseyin Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-Cevâmi'*, haz. Ali Satı, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1864, II, 250.

⁷ *Sahilname-i Merhum Fennî*, Uhuvvet Matbaası, İstanbul 1327, s. 1.

⁸ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, II, 367.

⁹ Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 128.

¹⁰ Fennî mahlâslı şairler için bk. Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri), haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay., Ankara 2001, II, 786-789. Nâil Tuman bu eserinde Üsküp, Rumelihisarı, İstanbul, Halep, Erzurum, Yozgat ve Tırnovalı olmak üzere yedi Fennî tanıtmıştır.

¹¹ Sadık Erdem, *Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâsı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994, s. 241-242.

¹² Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 416-419; *Tezkire-i Sâlim*, haz. Ahmet Cevdet, İstanbul 1315, s. 546-548.

nameden söz etmemişlerdir. Ondan söz eden Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*'nde Fennî Mehmet Dedeyi tanıtırken “Âsâr-ı şî'riyyesinden Boğaziçi evsâfını mübeyyen Sevâhîlnâmesi meşhûr ve matbû'dur” diyerek sahilnameyi Fennî Mehmet Dedeye ait göstermiştir.¹³ Yakın bir tarihte sahilnameyi tanıtmak amacıyla bir makale kaleme alan Fevziye A. Tansel de Bursalı Mehmet Tahir Efendiyle aynı görüştedir.¹⁴ Tansel, *Esrar Dede Tezkiresi*'nden yararlanarak Fennî Mehmet Dedeyi önce uzunca anlatmış sonra onun, döneminde Mustafa Fennî'den daha fazla tanınmış olduğunu söyleyerek sahilnamenin onun olabileceğini iddia etmiş ve yazısını bu görüş üzerine oturtmuştur.

Sahilnamenin Mustafa Fennî'ye ait olduğu ise *Tuhfe-i Nâîlî* ve *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*'nda kayıtlıdır.¹⁵ Her ikisinin de gerekçesi, bu sahilnamenin, adı geçen şairin Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi Bölümü 473 numarada kayıtlı bulunan divanında yer almasıdır. Bizce de sahilnamenin Mustafa Fennî'ye ait olduğunu gösteren ve başka verilere ihtiyaç hissettirmeyen en açık delil budur. Bununla beraber bu görüşü destekleyen şu bilgiler de dikkate alınabilir: Sahilname, matbu nüshada “Savâhilname-i Merhûm Fennî”¹⁶ şeklinde, *Hadîkatü'l-Cevâmî*'de ise “Fennî Efendi Merhûmun Sâhîlnâmesi”¹⁷ diye tanıtılmıştır. Dikkat edilirse bu eserlerde şair, “Fennî” ve “Fennî Efendi” diye anılmıştır. Döneminde ve daha sonraları kaynaklar tarafından bu şekilde anılan Fennî, El-Hâc Fennî Mustafa Efendidir. Mehmet Fennî ise Mevlevî oluşu dolayısıyla “Fennî Dede” olarak tanınmıştır. Ayrıca Mustafa Fennî divanında sahilname beyitlerine benzer Boğaziçi sahillerini konu alan bir çok beyit ve aynı üslûpta yazılmış bir gazel bulunmaktadır.¹⁸

¹³ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, II, 367.

¹⁴ Makale için bk. Fevziye A. Tansel, “Divan Şairlerimizden Fennî'nin Boğaziçi Kıyılarını Canlandıran Mesnevisi: Sahilname”, *Belleten*, XL/157, Ocak 1976, s. 331-346.

¹⁵ Mehmet Nâîl Tuman, *a.g.e.*, II, 787; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, haz. Komisyon, MEB Yay., İstanbul 1965, III, 735.

¹⁶ *Savâhilname-i Merhûm Fennî*, Uhuvvet Matbaası, İstanbul 1327, s. 1.

¹⁷ İsmail Hüseyin Ayvansarâyî, *a.g.e.*, s. 250.

¹⁸ Sözü edilen gazel:

Kırıldı diyü kederleniyor bezimde sebû

Boğaziçinde husûsâ turur iken Göksu

matla beyti ile Boğaziçi ve Göksu'dan söz ederek başlamıştır. Yedi beyitli gazelde Göksu'dan başka Hisar, Âşiyân, Kabataş, Bebek, Kuruçeşme, Kavak, Çengel, Beylerbeyi ve Sarıyer konu edilmiştir. Gazel için bk. Mustafa Fennî Efendi, *Divan*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi Bölümü, nr. 473, yk. 61a.

Netice olarak, sahilname, El-Hâc Mustafa Fennî Efendiye ait olup *Osmanlı Müellifleri*'nde Mehmet Fennî Dedeye ait gösterilmesi yanlıştır. Aynı görüşü paylaşan, gerekçe olarak da daha çok tanınmış olmasını öne süren Feyziye A. Tansel'in düşüncesi de yanlış ve ilmî olmaktan uzaktır.

Mustafa Fennî (ö. 1745)'nin¹⁹ sahilnamesi aruzun Fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lün kalıbıyla, mesnevî nazım şeklinde yazılmış olup 63 beyitten ibarettir. Fennî bu manzumesinde Boğaziçi'nin Rumeli ve Anadolu sahillerindeki beldelerini tavsif eder. İlk beyitten itibaren her beyitte bir beldeden söz etmek suretiyle toplam 63 beyitte 63 beldeyi anlatır. Beldeleri işlerken önce Rumeli sahilinin güney kesiminden Galata ile başlar, kuzeye Değirmenlik'e kadar gider, oradan karşı sahile Anadolu yakasına geçip Hünkâr iskelesinden başlayarak kuzeyden güneye doğru iskele yerlerini işleyerek Fenerbahçe'ye kadar gelir ve son olarak Adaları tasvir etmek suretiyle manzumesini bitirir. Buralardaki beldelerin isimleri şöyledir: Galata, Mumhane, Tophane, Salıpazarı, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutkaryesi, Arnavutköyü Akıntısı, Hasankalfa, Bebek, Kayalar, Hisar, Şeytan Akıntısı, Baltalimanı, Mirgun, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Kefelikaryesi, Sarıyar, Rumeli Hısnı, Karataş, Fener, Soğuksu, Kavak, Umuryeri, Değirmenlik, Hünkâr, Yalıköy, Beykoz, Sultaniye, İncirli, Paşabahçe, Çubuklu, Kanlıca, Körfez, Hisar, Göksu, Küçüksu, Kandilli, Vaniköy, Kulelibahçe, Çengel, Beylerbeyi, İstavroz, Kuzguncuk, Öküzlimanı, Üsküdar, Şemsipaşa, Şerefabad, Ayazma, Salacak, Kızkulesi, Kavakbahçesi, Haydarpaşa, Kadıköy, Fenerbahçe, Adalar.

¹⁹ *Fennî'nin hayatı*: İsmi Mustafa'dır. Fennî Efendi olarak tanınmıştır. İstanbullu olup tahsilinden sonra bazı ileri gelen sanatkarların yanlarına gidip gelmek suretiyle kendini tanıtmış, kabul ettirmiş ve bu sayede "hâcegân" rütbesini elde etmiştir. Bir divanı bulunan Fennî I. Mahmut (1730-1754) devri şairlerinin ileri gelenlerinden sayılır. Divanında yer alan ve bu çalışmada konu edilen "Sahilname"si şairler arasında tanınmış ve okunmuştur. Bir ara fırsat bulup hacca gittiği için "el-hâc" olarak da anılan Fennî Efendi,

"Hacı Fennî hâc idüp geldi ve gitdi cennete"

mısrarının gösterdiği 1158/1745'te vefat etmiştir. bk. Sadık Erdem, *a.g.e.*, s. 241-242. Ayrıca bilgi ve diğer kaynaklar için bk. Mehmet Nâil Tuman, *a.g.e.*, II, 787.

Not: Mustafa Fennî Efendi ve Divanı üzerinde İbrahim Demirkazık Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim dalında doktora çalışması yapmaktadır. Tez tamamlandığında şairin hayatı ve şiirleriyle ilgili daha geniş bilgiye sahip olacağız. Makaleyi hazırlarken konuyla ilgili elindeki bazı evrakı istifademize sunan Demirkazık'a teşekkür ederim.

Mustafa Fennî, bir beldeyi tasvir ederken umumiyetle oranın bilinen en önemli özelliğini vurgulamaya çalışır. Meselâ, Emirgân, Yeniköy, Tarabya, Rumeli Hisarı, İncirli, Paşabahçe, Çubuklu, Hisar, Kandilli, Beylerbeyi, İstavroz, Kızkulesi ve Fenerbahçe için şunları söyler: Âşık ve zevk sahibi kişilerin seyir, gezi ve eğlence yerleridir; eğlenmek, dinlenmek, Boğaziçi'ni ve tabiatı seyretmek isteyen kimse bu mekânları tercih eder.

Bazı beldelerin ise kendilerine has özellikleri konu edilir. Meselâ: Vaniköyü Kadızadeli'nin köyü, Kefelikaryesi çamurlu bir yer, Kuzguncuk Arapların içki içmek ve eğlenmek için seçtikleri bir yer, Öküzlimanı sığır mekânı, Şemsipaşa tercih edilen yerleşme mekânı, Ayazma ise güzel suyu ile bilinen bir yer olarak tarif edilir.

Beyitlerde belde isimleri bazen yer ismi olarak, bazen kelime anlamıyla, bazen de her iki özelliği de aksettirecek şekilde zikredilmiştir. “Genç güzellerle Yeniköy’de geçirdiğin eski günlerini gönlün hatırlayınca derdin yenilenir” şeklinde nesre çevrilebilen 21. beyitte Yeniköy bir yer ismi olarak işlenmiş, “Yeniköy-taze-yenilemek” kelimeleriyle tenasüplü, yeni-eski kelimeleri ile de tezatlı olarak kullanılmış böylece ses, anlam ve nükte yönünden beyit zenginleştirilmiştir.

Bazen de semt isimlerinin kelime anlamları kastedilmiştir. Şair, 8. beyitte Beşiktaş’ı konu ederken,

Tıfl iken sana hırâm-ı bedi’ öğrettiği-çün
Dilerüm Hak’dan anı kim o *Beşiktaş* olsun

“Bebekken sana edalı, güzel yürüyüşü öğrettiği için Allah’tan dilerim ki o beşik taş olsun” diyerek beyti “Beşiktaş” kelimesini oluşturan “beşik” ve “taş” kelimelerinin anlamları üzerine kurmuştur. Şair ayrıca, beyitteki salınarak yürüme anlamındaki “hıram” kelimesini beşiğin sallanışını hatırlatır mahiyette kullanmıştır. Hıram, aynı zamanda düzgün yürüyüştür. Beşiğe yatırılan çocuk ayakları ve bedeni düzgün olsun diye kundaklanır, düşmesin diye de beşiğe sarılırdı.

Şair, 60. beyitte,

Düldül-i nâze süvâr olsa o şûh-ı yektâ
Atı oynağı olur sâha-i *Haydarpaşa*

“O biricik şuh güzel, naz düldülüne binici olsa, Haydarpaşa alanı onun atının oynadığı hara olur” diyerek Haydarpaşa’yı hem yer ismi, hem de Düldül kelimesinden hareketle Hz. Ali’nin sıfatı “Haydar” olarak kul-

lanmıştır. Bilindiği gibi Döldül, Hz. Ali'ye Hz. Peygamberi'n hediyesidir. Ayrıca Hz. Ali'ye "arslan gibi güçlü ve cesur" anlamında "Haydar", "Haydar-ı Kerrâr" denirdi.

Mustafa Fennî, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi beyitlerinde Boğaziçi sahillerini konu etmekte ve onların çeşitli özelliklerini belirtmektedir. Bunu yaparken baştan sona klâsik Türk edebiyatı poetik anlayışına uygun olarak tenasüp, tezat, iham, tevriye, telmih vb. sanatlardan da yararlanmak suretiyle beyitlerinde sevgilinin güzelliğinden, nazından, âşığın sevgiliye olan arzusundan ve bağlılığından, rakibin ve kaba softaların kabalıkları, çekilmezlikleri ve fazlalık oluşlarından vs. söz eder.

İ z z e t E f e n d i n i n S a h i l n a m e s i

Diğer bir sahilname ise 18. yüzyıl şairlerinden İzzet Efendi²⁰ (ö. 1797-98)'ye aittir. İzzet Efendi Divanı'nda yer alan bu manzume, kaside nazım şekliyle ve aruzun Fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lün kalıbıyla yazılmış olup toplam 65 beyittir. Kaside doğrudan methiye bölümüyle başlar. İlk 11 beyti Sultan Selim (1789-1807)'e methiye ve dua şeklindedir. 12. beyitten itibaren 61. beyte kadar Galata'dan başlamak üzere Boğaziçi sahillerindeki irili ufaklı toplam 65 yer adı konu edilmiştir. 61. beyitte şair;

²⁰ İzzet Efendi hakkında bilgi, M. Cavid Baysun'un *İzzet Efendinin Sahilnamesi* (İstanbul Sevenler Grubu Neşriyatı, İstanbul 1950) adlı çalışmasından elde edildi. Baysun, kendi hususî kütüphanesinde bulunan İzzet Efendi Divanı'nın yazma nüshasına dayanarak şairin hayatı hakkında bilgi toplamış ve Sahilname metniyle birlikte yayımlamıştır: Bu esere göre, İzzet Efendi, III. Mustafa (1757-1774), I. Abdulhamit (1774-1789), III. Selim (1789-1807) dönemlerinde yaşamış, hem bunlara hem de Zaralızade Mehmet Paşa ve Koca Ragıp Paşa gibi dönemin önemli devlet adamlarına kasideler sunmuştur. Kasidelerinde, çektiği sıkıntıları ayrıntılı bir şekilde kaleme aldığı hâlde görevinden hiç söz etmemiştir. Bilinen tek eseri olan divanında dönemin siyasî ve içtimâî hayatını yansıtacak bir çok tarih mevcuttur. Manzumelerin büyük bir kısmını cülûslar, kılıç alayları, şehzade ve sultan doğumları ve düğün gibi vesilelerle yazdıklarına ve bunları sultan başta olmak üzere ilgili devlet ricaline sunabildiğine bakılırsa kendisinin saray ile oldukça iyi ilişkiler içinde bulunduğu söylenebilir. 1212/1797-1798'de vefat ettiği divanının baş tarafında bulunan şu kıtadan anlaşıl-maktadır:

Dirîğâ gitti dehrin öyle bir merd-i suhandâni
 Felek bin yıl ki devvâr eylese gelmez bu dünyâya
 Çıkıp bir lafz Hâtif söyledi fevti için târih
 "Cihandan el çeküp İzzet Efendi vardı ukbâya"

M. Cavid Baysun, *a.g.e.*, s. 3-7.

Ne kadar cây-ı safâsı var ise bu şehrin
Sa'd ede şâh-ı cihâna anı Rabbü'l-erbâb

diyerek sözü tekrar padişaha getirir. Son dört beyitte ise şair hem padişaha dua eder, hem de kendi hâlini arz ederek kasidesini tamamlar.

12-60. beyitler arasında Galata'dan başlamak üzere önce Boğaziçi'nin Avrupa yakası sahilleri Karadeniz'e doğru, sonra Anadolu yakası sahilleri, Karadeniz'den Marmara Denizi'ne doğru Fenerbahçe'ye kadar konu edilmiştir. Zaten İzzet Efendi de kasidesinin başında "İskele vasfına biz de verelim âb ile tâb" diyerek Fennî gibi iskeleleri yani sahil semtlerini anlatacağını haber vermektedir. Şair bu mısraında, hususiyle "biz de" ifadesini kullanarak daha önce iskele vasfında yazılmış benzer şiirler bulunduğunu ve kendi şiirinin de aynı tarzda yazılmış bir nazire olduğunu vurgulamaktadır. Bu yerlerin isimleri, metindeki sıralama takip edilerek verilecek olursa şu şekildedir: Galata, Mumhane, Tophane, Salıpazarı, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Karabali, Kılıçiskelesi, Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Hisar, Balta, Mirgüne, Hasankalfa, Kayalar, Şeytan Akıntısı, İstinye, Yeniköy, Kalender, Tarabya Büyükvadi, Kefelikaryesi, Kırım, Sarıyar, Karataş, Fener, Değirmen, Hünkâr, Tokat, Yalıköy, Soğuksu, Beykoz, Çeşmebaşı, Paşabahçe, Çubuklu, Kavak, İncirli, Sultaniye, Kanlıca, Körfez, Anadolu, Kandilli, Göksu Vaniköy, Çengel, Kuleler, Beylerbeyi, İstavroz, Çamlıca, Kuzguncuk, Öküzlimanı, Üsküdar, Şemsipaşa, Balaban, Ayazma, Salacak, İhsaniye, Harem İskelesi, Haydarpaşa, Kadıköy, Fenerbahçe.

İzzet Efendinin Sahilnamesinde geçen yer adları birkaç istisna dışında bugün de aynı adlarla anılmaktadır. Şair, beldeleri umumiyetle yer ismi olarak kullanmış fakat bazen sanatlı bir şekilde kelime veya yakın anlamlarını da kastedmiştir. 24. beyitte İzzet Efendi,

Âb-ı dîdem tükedüp hep benim ol çeşm-i gazâl
Bir Kuruçeşme'ye döndü gözümüz kalmadı âb

diyerek "Kuruçeşme"yi, aynı zamanda kelime anlamından hareketle "suyu kurumuş çeşme" karşılığında kullanmıştır. Aşağıya kaydedilen 39. beyitte ise Beykoz'da bir yer ismi olan "Tokat" konu edilirken Türkçe karşılığı olan "avuç içiyle vurmak" anlamında kullanılmıştır.²¹

²¹ Yer isimlerinin benzer şekilde sanatlı kullanımı 28, 32, 33, 34 ve 38. beyitlerde de görülmektedir.

Bî-edeb varsa rakîb İskele-i Hünkâr'a
Bir iki Tokat ile itmeli teb'îd ü 'itâb

İzzet Efendi her sahil beldesini o bölgenin en önemli özelliklerini vurgulayarak tanıtır: Hisar'ın nar çiçekleri güzelin dudakları gibi güzel renkli ve lâtiftir, Çamlıca'nın suyu "âb-ı hayat" gibidir, Ayazma'nın suyu güzeldir fakat az bulunur, Üsküdar'ın bağları safalıdır, İstavroz'un nevrüzda seyri güzel olur, Arnavutköyü'nün şerbeti ve ciğer kebabı vardır.

Arnavudköyü'ne geldikde yanaşdı dellâk
Arnavud şerbetin içdi cigerin itdi kebâb (İzzet Efendi, b. 25)

İzzet Efendi, sahil beldelerini bu şekilde vâsf ederken bir taraftan da beyitlerde klâsik Türk edebiyatının temel konusu olan âşık-ma'şuk-rakib ilişkisini ve bu ilişki etrafında güzel, güzellik, rind, eğlence, seyre çıkmak vb. hususları işlemekten geri durmaz.

M u s t a f a F e n n î v e İ z z e t E f e n d i ' n i n S a h i l -
n a m e l e r i n d e Ü s k ü d a r

Fennî ve İzzet Efendi sahilnamelerinde, Üsküdar sınırları içinde şu an için yer alan 16'şar iskele ve beldeden söz ederler. Fennî Küçükusu, Kandilli, Vanıköy, Kulelibahçe, Çengel, Beylerbeyi, İstavroz, Kuzguncuk, Öküzlümanı, Üsküdar, Şemsipaşa, Balaban, Ayazma, Salacak, İhsaniye ve Harem adlarını sayar. İki şair arasında birkaç ismin farklı olduğu görülür. Fennî'deki Küçüksu İzzet Efendide, İzzet Efendideki Çamlıca ise Fennî'de yoktur. Bunun dışında İzzet Efendi tarafından Fennî'deki Şerefabad yerine Balaban, Kızkulesi yerine İhsaniye, Kavakbahçesi yerine Harem işlenmiştir. Bu isimlerden Çamlıca hariç tutulacak olursa 18. yüzyılda Üsküdar'ın 19 iskele beldesinin olduğu söylenebilir.

Bu iki sahilnamede adı geçen Üsküdar iskeleleri ve sahil yerleşim alanları –manzumelerdeki sıralanışa göre– şunlardır:

K ü ç ü k s u

İzzet Efendinin ele almadığı Küçüksu'yu Fennî,

Firkatünle şu kadar giryeler itdüm cânâ
Bir Küçüksu görünür eşküme nisbet deryâ (Fennî, b. 44)

"Ey can kadar aziz sevgili! Senden ayrı düştüğüm için o kadar göz yaşı döktüm ki, göz yaşlarıma oranla deniz küçük su (birikintisi) gibi görünür." diyerek "Küçüksu" kelimesini tevriyeli kullanmıştır. "küçük" ve

“su” kelimelerinin kelime anlamları beytin genel anlamına uygundur ve ilk akla gelen anlamlardır. Bu iki kelimenin birleşmesinden oluşan “Küçüksu” kelimesi Üsküdar’a bağlı bir sahil yerleşim yeridir ve şair bu uzak anlamı kastetmiştir.

K a n d i l l i

Şair Fennî ve İzzet Efendi, birer beyitte Kandilli’den söz etmişlerdir. Fennî “Yârin her hareketi bağrımın yağını eritti. (Ben de onu) Kandilli’de bir kadehle yıktım” diyerek sevgilisini Kandilli’de sarhoş ettiğini söyler.

Bağrımın yağın eritti beli her etvârı

Hele Kandilli’de bir câm ile yıkdum yâri (Fennî, b. 45)

İzzet Efendi ise “Kandilli sahilinde gönül mumunu parlatalım, (sonra) Göksu’ya gidip orada su âlemi yapalım” diyerek gönlünü muma teşbih eder ve kandille tenasüplü olarak kullanır. Mum-kandil-ruşen kelimeleri arasındaki ilişkiden hareketle İzzet Efendinin Kandilli sahilinin mum kandilleriyle aydınlatıldığına işaret ettiğini düşünebiliriz.

Şem’-i dil rûşen olur sâhil-i Kandilli’de

Varalım Göksu’ya anda idelim âlem-i âb (İzzet Efendi, b. 48)

V a n i k ö y

İstanbul’un 1453’te fethinden sonra “Paşa Korusu” diye anılan Vaniköy, IV. Murat (1623-1640) zamanı “imam-ı şehriyâri”si olan Vanî Mehmet Efendi (ö. 1685)’ye verildi ve o tarihten sonra onun adına izafeten “Vaniköyü” ya da “Vaniköy” diye anıldı. Vanî Mehmet Efendi Kadızadeliler hareketinin önde gelen isimlerinden olduğu için tasavvuf erbabına, dervişlere, hususiyile Mevlevîlere husumetiyle tanınırdı.²²

²² Vanda doğan Mehmet Efendi medrese eğitiminden sonra Erzurum’a gitti. Verdiği vaazlarla kısa zamanda tanındı. Bu arada Erzurum valisi olan Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa ile yakın ilişki kurdu. O, vezir olduktan sonra daveti üzerine önce Edirne’ye oradan da 1663’te İstanbul’a geldi. İstanbul’da Kadızadeliler hareketinin üçüncü safhasını başlattı. 1685’te İstanbul’da öldü. İstanbul’a gelişi olan 1663 ile ölüm tarihi olan 1685 yılları arasında, daha sonra adıyla anılacak olan “Vaniköy” kendisine verilmiş olmalıdır. Geniş bilgi için bk. Semiramis Çavuşoğlu, “Kadızadeliler”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIV, 102. Ayrıca bk. Niyazi Ahmet Banoglu, “Tarih Boyunca Boğaziçi”, *İktisadi Uyanış* (Tarih Boyunca Boğaziçi özel sayısı), 56-57 (Eylül-Ekim) İstanbul 1953, s. 12-13.

Vanî Mehmet Efendinin bu olumsuz şöhretini bildiğinden olmalı ki şair Fennî,

Âbı zîrâ ki mürâyî olana dermândur
Kâdı-zâdeli'ye Vaniköyü pek çesbândur (Fennî, b. 46)

“Vaniköyü Kadızadeli'ye pek uygundur zira, suyu iki yüzlülere dermandır” diyerek Vaniköy'ün suyunun faydalı olduğunu hatta iki yüzlüleri bile iyileştireceğini söyler.

İşi yoğ ise dolaşsun Vaniköy'ün ağyâr
Ana hiç menzil olur mu ne kadar gezse kilâb (İzzet Efendi, b. 49)

“Rakibin işi yoksa (bırakın) Vaniköy'ünü dolaşsın dursun. Ne kadar gezerse gezsin köpeğin mekânı olur mu?” sözleriyle rakibin Vaniköy'de dolaşmasına aldırılmaz.

Dikkat edilirse her iki beyitte de Vaniköy'e gidenlerle ilgili menfî bir anlayış hakimdir.

K u l e l i b a h ç e

Boğaziçi'nin Anadolu yakasında Çengelköy ile Vaniköy arasında yer almakta olan bugünkü Kuleli Askerî Lisesinin bulunduğu bölge, Osmanlı döneminde Kulelibahçe diye anılırdı. Fetihten önce “Papaz Koruluğu” olarak bilinen bölgede fetihten sonra zamanla saray için bostanlar, meyve ve çiçek bahçeleri yapılmaya başlanmıştır. Koru, daha sonraları kulenin bulunuşu dolayısıyla “Kulelibahçe” diye adlandırılmıştır.²³

Fennî, bir beytinde rakibin Kulelibahçe'ye rağbeti ve bunun sebebi üzerinde durmuştur. Klâsik Türk edebiyatında âşık, rakibi daima yermeye ve onun kabalığını, anlayışsızlığını, zevksizliğini vs. ortaya koymaya çalışmıştır.²⁴ Rakibin Kulelibahçe'ye rağbetinin sebebini de Fennî tecâhül-i ârifâne²⁵ ile yani bildiği hâlde bilmezlikten gelerek “Rakib, sahildeki ayıya mı tutuldu ki Kulelibahçe'ye rağbeti fazlalaştı?” şeklinde açıklar.

²³ Geniş bilgi için bk. Cenap Çürük, “Kuleli Askerî Lisesi”, *DİA*, XXVI, 355-356.

²⁴ Rakib hakkında geniş bilgi için bk. Ahmet Atillâ Şentürk, *Klâsik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakib'e Dâir*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1995.

²⁵ Tecâhül-i ârif: Şiir veya düz yazı bir metinde bilinen bir hususun bir nükteye bağlı olarak bilinmiyormuşçasına ifade edilmesidir. Yani bilineni bilmezlikten gelmektir. Geniş bilgi için bk. M.A.Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belagat*, Bilimevi Yay., İstanbul 2001, s. 205-208.

Leb-i deryâdaki ayuya mı oldı meftûn
Kulelibâğçe'ye hırsı rakîbün efzûn (Fennî, b. 47)

İzzet Efendi ise Kuleli'yi, Çengelköy ile birlikte bir beyitte ele almaktadır. Beyit aşağıda "Çengelköy" maddesinde işlenmiştir.

Çengelköy

Çengel, Türkçe sözlüklerde "Bir şey asmaya veya bir yere takılmaya yarayan ucu eğri demir, kanca" anlamına gelen Farsça bir isimdir.²⁶ Boğaziçi'nin Anadolu yakasında Beylerbeyi ile Vaniköy'ün arasında bir köydür. Sahilname şairleri Fennî ve İzzet Efendi beyitlerinde Çengel'in kelime anlamından yararlanarak oyun yapmaktadırlar. Fennî "Ey rakip! Sallanmak için sana lâyük bir yer buldum; sözümü dinle, tek başına Çengel'e gel"

İşte buldum sana sallanmağa bir özge mahal
Sözümü dinle rakîbâ yalnız Çengel'e gel (Fennî, b. 48)

diyerek rakibe çağrıda bulunurken çengeli tevriyeli kullanarak görünürde Çengelköy'üne gelmesini ve sallanmasını isterken gerçekte ise çengele takılıp idam edilmesi temennisini dile getirir. Bilindiği gibi bilhassa batıların eskiden uyguladıkları idam âdetlerinden biri de çengele takmaktır.²⁷

Beyitte Çengelköy'den, "sallanmak için bir özge mahal" olarak söz edilmesi de tesadüfî değildir. Çengelköy'ün "Bekâr Deresi"ni çevreleyen ağaçlıklar, zamanın gözde mesire yerlerinden idi. Buradan hareketle mesire yerlerinde salıncağa binip sallanma geleneği de hatırlanabilir.

İzzet Efendi ise açık bir şekilde düşmanın cismini çengelde göstermesini Allah'tan temenni ederken kellelerini de kulelerde köpeklerin yemesini diliyor. İzzet Efendi eski savaş âdetlerinden olan düşman vücudunu çengele asma, kelleleri kazıklara takma uygulamasını dile getiriyor ancak beyitte zikrettiği "Çengel" ile Çengelköy'ü, kuleler ile de Kuleli'yi kastettiği açıktır.

²⁶ *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, haz. Komisyon, MEB Yay., İstanbul 2000, I, 514.

²⁷ Çengele takılarak idam edilen insanın kanlı ve sarkık cesedine kinayeli olarak eskiden "çengel çiçeği" denirdi. Şairler bu tabiri beddua için kullanmıştır. Zatî'nin konuyla ilgili güzel bir beyti vardır:

Göreyim dâr-ı fenâda ola çengel çiçeği
Kim ki sümbül der ise zülf-i perîşânın için

bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul 1993, I, 343.

Cism-i a'dâyı bize göster[e] Çengel'de Hudâ
Kulelerde yiyeler kellelerin cümle kilâb (İzzet Efendi, b. 50)

Beylerbeyi

Boğaziçi Köprüsü'nün Anadolu ayağının bulunduğu, Çengelköy ile Kuzguncuk arasındaki yer Beylerbeyi'dir. Eski İstavroz Has Bahçesi'nin bulunduğu bu bölge, tahminlere göre 18. yüzyıl başlarında Beylerbeyi adıyla anılmaya başlanmıştır. Bilindiği kadarıyla İstavroz Kasrı yıkıldıktan bir müddet sonra Sultan II.Mahmut (1808-1839), Beylerbeyi Sarayı adıyla büyük bir saray yaptırmıştır.²⁸ Daha sonra aynı yere Sultan Abdülaziz, 1865'te, şimdiki Beylerbeyi Sarayı'nı baştan başa beyaz mermerden inşa ettirmiştir. Bu güzel sarayda Osmanlı'dan günümüze hep önde gelen devlet büyükleri oturmuştur. İşte bu yüzden Fennî, o güzel mekânda yani Beylerbeyi'nde güzeller şahı ile mîrâne bir eda ile kana kana şarap içen rindi kıskanır.

Hased ol rinde ki mey nûş ide kana kana
O şeh-i hüsn ile Beğlerbeği'de²⁹ mîrâne (Fennî, b. 49)

Fennî yukarıdaki beytinde Beylerbeyi bölgesini veya sarayını konu etmekte ve oranın güzellerle, padişahlarla beraber olunan önemli bir mekân oluşuna dikkati çekmektedir.

İzzet Efendi ise "Beylerbeyi" kelimesini tevriyeli bir şekilde sözde Osmanlı idarî rütbesi olarak kullanırken uzak anlam olan Beylerbeyi bölgesini kasteder.

Sanki Beylerbeyi'dir bendeleri pâdişehin
Mîr-i mîrân gibidir her birinin re'yi savâb (İzzet Efendi, b. 51)

"Padişahın hizmetçileri bile sanki Beylerbeyi (Osmanlı Ordu kumandanı) gibi isabetli görüşlere sahiptir."

İstavroz

Bugünkü Beylerbeyi Sarayı'nın bulunduğu yer sahilden yukarıya doğru, İstanbul'un fethinden 18. yüzyıl ortalarına kadar İstavroz adı ile anılırdı. Bu bölgede İstavroz Has Bahçesi vardı.³⁰

²⁸ Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1961, V, 2672-74.

²⁹ Bu kelime "Beylerbeği'nde" şeklinde olmalıdır. Vezin gereği "n" düşmüştür.

³⁰ Reşad Ekrem Koçu, "Beylerbeyi" mad., *a.g.e.*, V, 2672-2674.

Şair Fennî ve İzzet Efendi, sahilnamelerinde, Beylerbeyi mevkiinin eski adı olan ve bugün yalnızca bir dere ve sokak ismi olarak yaşayan İstavroz'dan, nevrüz kutlamalarının yapıldığı yer olarak söz etmektedirler. Fennî,

Gıpta ol şahsa olur irdiği dem nev-rûza

O sanemle gide zevk itmeğe İstavroz'a (Fennî, b. 50)

dediği beytinde nevrüz geldiğinde, put gibi güzel biriyle eğlenmek için İstavroz'a giden şahsa gıpta edileceğini söyler.

İzzet Efendi de aşağıdaki Çamlıca maddesinde yer alan beytini “Nevruz vakti İstavroz mevsimidir” diyerek Fennî gibi, nevrüzün İstavroz'da kutlandığını vurgular. Bu ifadelerden anlaşıldığına göre 18. yüzyılda nevrüz, saray ve halk tarafından kutlanmakta ve mekân olarak İstavroz tercih edilmektedir. İstavroz, Osmanlı dönemi saray bahçelerinden biridir.³¹ I. Ahmet (1603-167) bu bahçeyi çevirtip Topkapı Sarayında olduğu gibi büyük oda, kiler, hazine ve hasoda koğuşlarıyla, kapıcılar için koğuşlar yaptırmıştır. IV. Murat (1623-1640)'ın da ara sıra uğradığı bu mekân daha sonraları terk edilmiştir.³²

Ç a m l ı c a

Çamlıca, Üsküdar'ın doğusunda sayfiye ve mesire yeri olarak tanınmış iki tepenin adıdır. Muhtemelen sahilde iskelesi olmadığı için Fennî'nin sahilnamesine almadığı Çamlıca'yı İzzet Efendi bir beytinde suyunun güzelliğine vurgu yaparak konu etmiştir. Ona göre Çamlıca'nın suyu “âb-ı hayât” a yani ölümsüzlük suyuna bedeldir.

Vakt-i nevrüz olıcak mevsim-i İstavroz'un

Mâ'-i hayvâne bedel Çamlıca'dan nûş ide âb (İzzet Efendi, b. 52)

Bilindiği gibi “âb-ı hayât” Türk kültür ve edebiyatında çok işlenen, içeni ölümsüzleştirdiğine inanılan sudur. Rivayetlere göre İskender, Hızır

³¹ Has Bahçe, Hadâik-i Hassa adlarıyla da anılan Saray bahçeleri biri saray içinde, diğeri saray dışında olmak üzere iki kısımdı. Saray dışı bahçe ve bostanların başlıcaları şunlardı: Kadıköy Bağı, Davutpaşa Bahçesi, Beşiktaş Bahçesi, İskender Çelebi Bahçesi, Dolmabahçe, Arnavutköyü, Bebek, Mirgun, Kalender, Büyükdere, Tokat, Sultaniye, Paşabahçesi, Çubuklu, Kandilli, İstavroz, Üsküdar, Ayazma, Salacak, Haydarpaşa, Fenerbahçe, Florya, Halkalı, Topçular, Vidos, Alibeyköyü, Kâğıthane, Karaağaç, Hasköy Bahçeleri vd. bk. Mehmet Zeki Pakalın, “Hadâik-i Hassa” mad., *a.g.e.*, I, 698.

³² Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986, s. 164-165.

ve İlyas bu suyu beraberce ararken ayrı dolaştıkları bir anda Hızır, suyu bulmaya muvaffak olmuş içmiş ve İlyas'a da içirmiştir. Böylece ikisi de ölümsüzleşmişler ancak İskender'e haber verdikten sonra tekrar yerini bulamamışlardır. O günden sonra kıyamete kadar Hızır denizde, İlyas da karada sıkıntıya düşenlere yardım eder ve her senenin 6 Mayıs günü buluşurlarmış. Bu özellikleriyle âb-ı hayât, İzzet Efendinin yukarıdaki beytinde yaptığı gibi tadı, rengi ve kokusu güzel olan sular için teşbih unsuru olarak kültür ve edebiyatımızda çokça kullanılmıştır.³³

K u z g u n c u k

Üsküdar'a bağlı sahil beldelerinden biri de Kuzguncuk'tur. O, her iki sahilnamede de birer beyitte konu edilmiştir. Bu beyitlere göre Fennî, Kuzguncuk için mekân anlamındaki "cây" kelimesini, İzzet Efendi ise "sahil-i Kuzguncuk" terkibi ile "sahil" kelimesini kullanarak "Kuzguncuk"u bir yerleşim yeri olarak anmışlardır.

Sandılar duht-i reze geldi 'Arablarla yanık
Suhtegân zümresine cây olalı Kuzguncuk (Fennî, b. 51)

Bir pilav pişse eğer sâhil-i Kuzguncuk'da
Bâl açup misl-i zagan azm ider idi tullâb (İzzet Efendi, b. 53)

İkinci beyitte İzzet Efendi, "Kuzguncuk sahilinde bir pilav pişirilecek olsa öğrenciler karga gibi kanat açıp oraya giderdi." der. Her iki beyitte de Kuzguncuk'un yeme ve içme ile birlikte anılması dikkati çekicidir.

Ö k ü z l i m a n ı

Günümüzde, İstavroz gibi adı unutulmaya yüz tutan bir iskele ve beldesi de Öküzlimanı'dır. Fennî ve İzzet Efendi, sahilnamelerinde birer beyitte Öküzlimanı'ndan söz ederler. Öküzlimanı muhtemelen, Üsküdar iskelesinden sahil boyunca Beylerbeyi istikametine doğru giderken Paşalimanı'ndan sonra Öküz ambarlarının bulunduğu yeredir. Sahilname şairleri hemen her fırsatta, her olumsuzluğu rakiplerini karalama ve küçültmek için kullandıkları gibi bu fırsatı da değerlendirmişler ve rakibi öküz yapmışlardır.³⁴

³³ İskender Pala, "âb-ı hayât", mad., *a.g.e.*, s. 15; Ahmet Yaşar Ocak, "Âb-ı Hayât" mad., *DİA*, İstanbul 1988, I, 1-3.

³⁴ Türk şairlerinin rakib anlayışı hakkında geniş bilgi için bk. A. Atilla Şentürk, *a.g.e.*

Şair Fennî “Bırak, rakip sığırlar gibi yatsın uyusun, çünkü Öküzlimanı onlara mekân oldu” derken İzzet Efendi de, “Öküzlimanı zahid için hoş bir yeşil alandır. İster çimenlere yatsın, ister atlayıp zıplasın” diyerek Öküzlimanı’nın rakip ve zahidin mekânı olduğunu belirtmişlerdir.

Ko sığırlar gibi yatsun uyusun pinhânî
Oldı ağyâra makar çünki Öküzlimanı (Fennî, b. 52)

Zâhide hoşca Çerâ-gâh Öküzlimanı
Gâh çemen üzre yatup gâhice itsün pertâb (İzzet Efendi, b. 54)

Ü s k ü d a r

Üsküdar, Anadolu’nun İstanbul’a, İstanbul’un da Anadolu’ya açılan kapısıdır. Bu yüzden, İstanbul’dan hacca gidecek adaylar Topkapı’dan Beşiktaş’a, Beşiktaş’tan Üsküdar’a geçip burada toplanır, toplu hâlde yola çıkarlardı. Haccın başlangıç yeri olduğu için, Osmanlı döneminde Üsküdar “Kâbe toprağı” sayılırdı.³⁵ Birçok şair ve sanatkâr gibi sahilname şairi Fennî de Üsküdar’ın Kâbe toprağı olarak tanınmış oluşuna dikkat çeker.

Ka’be toprağı diyü olsa bile nâm-âver
Üsküdar’dan dahı yeğdür baña kûy-ı dilber (Fennî, b. 53)

Ancak Fennî, “Üsküdar Kâbe toprağı diye ad salmış olsa da bana sevgilinin oturduğu bölge daha kıymetli gelir” diyerek önce Üsküdar toprağının kutsal oluşuna vurgu yapmış, sonra rücu sanatını kullanmak suretiyle, buna rağmen sevgilinin mekânını tercih ettiğini söylemiştir. Sevgilinin toprağı belki de, bir sonraki beyitte, dönemin ileri gelenlerinin yerleşim yeri olarak tercih ettiği ve bundan dolayı şairin Şemsi adında bir âfet zuhurundan şüphelendiği Şemsipaşa’dır.

“Kûy-ı dilber” terkibi diğer bir nüshada “rûy-ı dilber” şeklindedir. “rûy-ı dilber” terkibi ile beyti nesre çevirecek olursak Fennî şöyle demiş olur: “Üsküdar Kâbe toprağı olarak ün yapmış olsa da ben sevgilinin yüzünü (görmeyi) tercih ederim.”

Şair İzzet Efendi de bir beytinde Üsküdar bağlarının çok sefalı olduğunu fakat dostların Şemsipaşa’yı mekân edindiklerini belirtir:

Üsküdar bâğları hayli sefâlî ammâ
Şemsipaşa’yı makarr itdi gürûh-ı ahbâb (İzzet Efendi, b. 55)

³⁵ Nazif Gürdoğan, “Üsküdar’ı Kâbe Toprağı Kılmak”, *Üsküdar Sempozyumu I Bildiriler*, Üsküdar Belediyesi Yay., İstanbul 2004, I, 245.

Ş e m s i p a ş a

II. Selim (1566-1574) ve III. Murat (1574-1595)'in vezirlerinden Şemsi Paşanın³⁶ yaptırdığı cami, medrese ve kasrın bulunduğu bölge Şemsipaşa olarak tanınmıştır. Üsküdar'ın ve İstanbul Boğazı'nın güzel bir kesiminde bulunan bu yerin, sahilnamelerden anlaşıldığına göre, 18. yüzyılda değeri daha da artmış ve bilhassa ileri gelenlerin, yerleşim yeri olarak tercihi olmuştur. İzzet Efendi, yukarıda Üsküdar maddesinin sonundaki beytinin ikinci mısraında bu durumu açıkça beyan eder. Şair Fennî de,

Şemsi nâmında bir âfet mi zuhûr etdi 'aceb
Şemsipaşa'yı mekân eylediler yârân hep (Fennî, b. 54)

beytinde, “Şemsi adında bir âfet mi çıktı ki dostlar Şemsipaşa'yı mekân eylediler?” diyerek aynı konuyu yani Şemsipaşa'ya yerleşim yeri olarak teveccühü anlatır. Fennî, Şemsipaşa'ya olan ilgiyi hüsn-i ta'lil yoluyla güzel bir sebebe dayandırır. Elbette Şemsipaşa'ya ilginin gerçek sebebi havası, suyu, manzarası, yeşilliği velhasıl bir çok güzelliğin orada toplanmasından başka bir şey değildir.

Ş e r e f a b a d

Fennî, bir beytinde, “Soylu, temiz bir güzelin istekli bakışı ile gönül kasrı dünyada Şerefabad'a döndü” yani gönlüm ihya oldu diyerek Şerefabad kasrının ihya edilmesine dikkat çeker.

Bir şerîfün nîgeh-i lutfi ile dünyâda
Kasr-ı dil aynı ile döndi Şeref-âbâd'a (Fennî, b. 55)

Şerefabad, Üsküdar Şemsipaşa cami ve medresesinin yakınında Şemsipaşa'nın yaptırdığı kasrın yerine yaptırılmış bir kasırdır. III. Ahmet (1595-1603) zamanında yapılmış ve o tarihten sonra eski ismi “Şemsi Paşa Kasrı” yanında “Şerefabad” adıyla da anıla gelmiştir.³⁷ 1742, 1775, 1816

³⁶ Şemsî Ahmet, küçük yaşlarda I. Selim'in (Yavuz) hizmetinde bulundu. Enderun'da avcıbaşı, bölük ağası, müteferrika ve sonra sipahiler ağası oldu. Sonra Şam, Anadolu ve Rumeli beylerbeyi oldu. II. Selim devrinde vezir ve musahib oldu ve III. Murat devrinde de vezirliğe devam etti. 988/1580'de vefat etti. Mezarı Üsküdar'da kendi adına yaptırdığı cami medresenin yanındadır. bk. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Bugünkü alfabeyle aktaran: Seyit Ali Kahraman, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfının ortak yayınıdır, İstanbul 1996. V, 1583.

³⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, III, 339-340. Şair Nedim şu mısralarla III. Ahmet'i bu yeni kasra davet eder:

yıllarında tamir görmüş ve önemli değişiklikler geçirmiş olan kasır tahminen 1861-1871 yılları arasında yanmıştır. İzzet Efendinin ele almadığı Şerefabad kasrının Fennî tarafından sahilnameye konu edilmesi muhtemelen Boğaziçi'nde iskelesi olmasındandır.

A y a z m a

Ayazma kelimesi “güzel, kıymetli su, çeşme, kaynak” anlamlarında kullanılmış olup lügat ve ansiklopedilerde mübarek su veya çeşme anlamında Rumca bir kelime olduğu kayıtlıdır.³⁸ Türk halkı arasında ise, soğuk ya da serin anlamındaki “ayaz” ile su anlamındaki “mâ”nın birleşmesinden müteşekkil bir kelime olduğu inancı hakimdir. Üsküdar'da, liman ağzına ve Kızkulesine hakim sırtta bulunan Ayazma beldesi de, böyle güzel sulara sahip olduğu için bu adla anılmıştır. Mustafa Fennî, sahilnamesinde Ayazma kelimesini tevriyeli bir şekilde kullanarak kelime anlamını öne çıkartmış, ancak belde anlamını vurgulamaya çalışmıştır.

Bakarak ruhlarına eşki rakîbün akmış

Sandılar bağçe-i hüsn içre Ayazma çıkmış (Fennî, b. 56)

Beyitte biraz kapalılık olmakla beraber bizim yorumumuz şöyle olmuştur: Rakip sevgilinin yanaklarına bakarak ağlarken sevgilinin güzellik bahçesini andıran yanakları rakibin gözünde ya da yüzünde aksetmektedir. Rakibin yüzünde göz yaşı ve sevgilinin yanaklarının aksini görenler güzellik bahçesinde kaynak suyu çıktı sandılar. Hatırlanacağı gibi klâsik

Vasfı hüsn ü behceti bir vech ile gelmez dile
Gel Şeref-âbâdı gör şevketlü hünkârım hele
Anlaşılmaz hak bu kim ârâyişi takrîr ile
Gel şeref-âbâdı gör şevketlü hünkârım hele
Anı ziyetlerle bünyâd etti sadr-ı a'zâmın
Tâ ki açılısın temâşâsiyle tâb-ı ekremin
Lutf-ı ihsân kıl dirîğ etme efendim makdemim
Gel şeref-âbâdı gör şevketlü hünkârım hele

(*Nedim Divanı*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılâp ve Aka Yay., İstanbul 1972, s. 359.)

³⁸ Reşad Ekrem Koçu “Ayazma” hakkında şu bilgileri veriyor: “Kelimenin aslı Rumca olup mebrûk, mübarek manasınadır. Putperestlikten Hristiyanlığa intikal ederek bir aziz veya azizenin adına bağlanmış kuyu ve pınarlardır ki, halk arasında sayunun türlü maraz ve illetlere karşı şifalı olduğuna inanılır, ziyaret edilir; adını taşıdıkları aziz veya azizenin gününde, bu ziyaretler bir panayıra inkılâp eder. İstanbul civarında ve şehir içinde sayılamayacak kadar çok ayazma vardır.” bk. Reşad Ekrem Koçu, “Ayazma, Ayazmalar” mad., *a.g.e.*, III, 1505.

Türk edebiyatında sevgilinin yanağı güle, gözü nergise, dudağı goncaya, saç sünbüle vs. teşbihi münasebetiyle yüzü umumiyetle bahçeye benzettir.

İzzet Efendi ise,

Oldı gûyâ Balaban şorba yemekden zâhid

Nûş ider bulsa Ayazma'da eger var ise âb (İzzet Efendi, b. 56)

Beytinde tam bir "ihâm" örneği vererek "ayazma" kelimesini her iki gerçek anlamına da gelebilecek şekilde kullanmıştır.

B a l a b a n

Yalnızca şair İzzet Efendinin bir beyitte konu ettiği Balaban, Üsküdar meydanı ile Şemsipaşa arasında iskelesi bulunan bir bölgedir.³⁹ Lügatlerde şişman kimse ya da bataklıklarda yaşayan, balıkçıla benzer eti yağlı iri bir kuş anlamlarına geldiği kayıtlıdır.⁴⁰ İzzet Efendi aşağıdaki beytinde, zahidin çorba yemekten balabana döndüğünü söyleyerek ilk plânda balabanı "şişman kimse" ya da "balaban kuşu" anlamlarında kullanmış fakat tevriye yoluyla "Balaban" mahallesini kastetmiştir.

Oldı gûyâ Balaban şorba yemekden zâhid

Nûş ider bulsa Ayazma'da eger var ise âb (İzzet Efendi, b. 56)

S a l a c a k , İ h s a n i y e

Üsküdar'ın Salacak mahallesi de sahilnamelerde birer beyitte konu edilmiştir. Fennî, gönlünü, tecrid sanatıyla kendisinden ayrı bir şahıs gibi görerek ona "Ey gönül! Sevgilinin vuslatını gördüğünü (vuslatına kavuştuğunu) zannetme; korkum odur ki o senin kavuşma işini yarınlar (ahirete) bırakacak" diye seslenmiştir ve Salacak kelimesini tevriye yoluyla hem "bırakmak, ertelemek" hem de "Salacak mahallesi" kastıyla kullanmıştır.⁴¹

³⁹ Balaban İskelesi, çevresinde bulunan çay bahçeleri, hanlar ve kayıkhanelerle de tanınmış bir yer olmasının yanı sıra Avrupa yakasından gelen malların indirildiği ve Anadolu içlerine gönderilme işlemlerinin yapıldığı önemli bir iskele idi. bk. Reşad Ekrem Koçu, "Balaban İskelesi, Hanları, Bekâr Odaları, Kahvehaneleri, Kayıkhaneleri" mad., *a.g.e.*, IV, 1949-55.

⁴⁰ bk. *Türkçe Sözlük*, haz. Hasan Eren vd. TDK Yay., Ankara 1988.

⁴¹ Salacak kelimesi, üstünde ölü yıkanılan tenişir, kerevet ve tabut anlamlarına gelmektedir. Ancak beyitlerde bu anlamlara işaret yoktur. Kelimenin anlamları için bk. Hasan Eren, *a.g.e.*; *Derleme Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1977.

Vuslatın gördi kıyâs eyleme ey dil elyak
Havfum oldur seni ferdâlara yârin Salacak (Fennî, b. 57)

İzzet Efendi ise Salacak ile İhsaniye İskelesini aynı beyitte ele alır. İzzet Efendi, sofinin, yardım dağıtılacağını duyduğu için İhsaniye sahilini mekân tuttuğunu söyler:

Salacak'dır yine gûş eyledi sûfi ihsân
Eylemiş sâhil-i İhsâniye'yi şimdi me'âb (İzzet Efendi, b. 57)

İhsaniye, Kızkulesi karşısında Salacak yakınlarında bir yerleşim yeri olup bir zamanlar sahilde aynı adla anılan iskelesi vardı.

K ı z k u l e s i

İstanbul'un ve Üsküdar'ın sembolü hâline gelen Kızkulesi'nin sahilnamelerden en azından birinde zikredilmemesi büyük bir noksanlık olurdu. Şarkı, türkü ve şiirlere konu olan Kızkulesi, Fennî tarafından bir beyitte işlenmiştir.

Kasın âlemde teferrüc ise ger bir derece
Duhter-i rez ile Kızkulesi'ne bul ferece (Fennî, b. 58)

Bu beytinde Fennî, "Amacın bu âlemde bir miktar ferahlamak, gam dağıtmak ise Kızkulesi'nde şarap içerek rahatla" diyerek Kızkulesi'nin içme, eğlenme ve efkâr dağıtma mekânı oluşuna dikkat çeker.

H a r e m

Harem, girilmesi yasak olan yer, mukaddes ve muhterem olan şey anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Bundan dolayıdır ki, eskiden harem ve selâmlık diye ikiye ayrılan saray ve konakların, girilmesi yasak olan harem kısmı kadınların ikametüne mahsustu.⁴² Topkapı Sarayı'nda da kadınlara ayrılan kısım Harem ya da Harem Dairesi adıyla anılırdı. Padişah hanımları, bilhassa bahar ve yaz aylarında Has Bahçelerden biri olan Üsküdar Selimiye'deki Kavak Bahçesine giderken şimdiki Harem mevkiindeki iskeleden karaya çıkarlardı. Şair İzzet Efendi bu durumu dikkate alarak Harem İskelesi tarafına gidilmemesini nasihat eden bir beyit kaleme almıştır.

Tevbe it varma Harem iskelesi cânibine
Saklasun herkesi nâ-mahrem olandan Tevâb

(İzzet Efendi, b. 58)

⁴² Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, I, 742.

İzzet Efendi bu beytinde “Harem İskelesi tarafına gitmeye tövbe et, kullarının tövbesini kabul eden Allah haram olandan herkesi korusun” diyerek Harem İskelesi’ni tevriye yoluyla hem mecazî hem de gerçek anlamda kullanmıştır. Fennî, Harem İskelesini konu etmemiştir.

K a v a k b a h ç e s i

Üsküdar Selimiye’de bugünkü Selimiye Kışlası’nın bulunduğu mekân, Osmanlı döneminde Sultan bahçelerinden olup Kavakbahçesi olarak anılırdı.⁴³ Bahçe, 18. yüzyılda yeşilliği ile revaçta idi. Fennî de onun güzelliğine bir beyitte şairane bir eda ile şöyle dikkat çekiyor.

Kâmeti fikri hayâl-i ruh-ı âl-ile yine
Deşt-i dil aynı ile döndü Kavakbahçesi’ne (Fennî, b. 59)

“Sevgilinin boyunun düşüncesi ve al yanağının hayali ile gönül bozkırı Kavakbahçesine döndü yani güzelleşti ve şenlendi.”

S o n u ç

Şairler, her gün yanından veya içinden geçtiğimiz hatta içinde olup da göremediğimiz, farkına varamadığımız yahut keşfedemediğimiz özellikleri, değerleri derin gözlem ve keskin dikkatleriyle önümüze seren sanatkarlardır. Sahil mekânlarının kendilerine has özelliklerini sevgili ve aşk konuları ile süsleyerek kaleme alan Fennî ve İzzet Efendi de yazdıkları sahilnamelerle Boğaziçi’nin eşsiz güzelliğine dikkati çekmişlerdir.

Sahilnameler, Boğaziçi ve sahilleriyle ilgili yazılan bir çok şiirden, bir sıra takip ederek tek tek sahil beldelerinin -en azından kendi zamanları itibarıyla- tamamını ele almaları bakımından farklılık arz ederler. Bu bakımdan, sahilname yazma geleneğinin oluşmasında rol oynamışlardır diyebiliriz. Ayrıca bu manzumeler, mesnevî ve kaside nazım şekilleriyle yazılmaları; âşıkane bir eda ile sahillerin özelliklerini yansıtmaları, belde isimlerinin anlamları üzerinde oyun sergilemeleri ve bu esnada tevriye, îham, tenasüp gibi sanatların çok kullanılması vb. hususiyetler bakımından tam bir klâsik Türk şiiri örneğidirler.

⁴³ Bu bahçeye 1555 yılında, Kanunî Sultan Süleyman tarafından Kavak Sarayı diye anılan saray yaptırılmıştır. Mimar Sinan’ın yaptığı bu eser zamanla kullanılmadığı için harabeye dönünce, enkazına önce III. Selim (1789-1807) sonra II. Mahmut (1808-1839) tarafından kışla yaptırılmıştır. Midhat Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 180-181.

Konu edilen sahilnamelere göre 18. yüzyılda Üsküdar: Kulelibahçe, İstavroz, Kavakbahçesi gibi gözde mesire yerlerine; Beylerbeyi Sarayı, Şerefabad Kasrı gibi mükemmel binalara; Vaniköy, Çamlıca ve Ayazma suyu gibi âb-ı hayâtı andıran sulara; Harem, Balaban iskeleleri ve Öküzlimanı gibi bölgeye canlılık veren iskelelere; Üsküdar merkezi ve Şemsipaşa gibi yüksek zümrenin ilgi gösterdiği yerleşim yerlerine sahip olmasıyla ideal bir yerleşim yeridir. O aynı zamanda, Avrupa'nın Anadolu'ya açılan kapısı olmasıyla ticarî ve hac yolculuğunun başlangıç yeri oluşuyla da kutsal bir mekândır.

FENNİ'NİN SÂHİL - NÂMESİ

Fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lün

- 1 Hep ğalaṭ sözle geçürdi gününü 'âşık-ı zâr
Ġalaṭa zevkine gitmiş meĝer aĝyâr ile yâr⁴⁴
- 2 Keşret-i keyf ile rind gice fitli almış
Der-i Mumhâne' de varmış seherî mûm olmuş⁴⁵
- 3 Hele sekdirme suhanlerle bu gün tavrı ĝarîb
Falya virmiş gibi Tophâne' de yâr ile raĝîb
- 4 Baĝlanup kalmış iken zülf-i siyehkârında
Şavdı başdan beni âhîr Şalibâzârî' nda
- 5 Tutsa 'uşşâk maḥaldür kırılır gibi taraf
Buldı ol gözleri bādâm ile Fındıklı şeref
- 6 Seng-dil âfeti nerm eylemese meyle her ân
Hiç tehî mi ṭayanurdu Kabataş'a rindân⁴⁶
- 7 Kalmadı kimsede hiç nân alacak bir akçe
Serv-quadler ile pür olalı Dolmabaĝçe⁴⁷
- 8 Tıfl iken saña hırâm-ı bedi' öğrettiĝi-çün
Dilerüm Haĝ' dan anı kim o Beşiktaş olsun⁴⁸
- 9 Oldı dil olmuş iken kayd-ı cihândan reste
Ortaköy' de yine bir müy-miyâna beste
- 10 Eylemekden o mehûn şahş-ı firâkıyle şavaş
Gözlerümde Kırıçesme gibi hiç kalmadı yaş

⁴⁴ Zevkine: seyrine İ.

⁴⁵ Mum olmuş: mumlanmış İ.

⁴⁶ meyle: mîl İ. / tehî mi ṭayanurdu: teheyüm mi sanurdu F.

⁴⁷ Pür: F'de yok.

⁴⁸ hırâm-ı bedi': hırâm-ı yedi S, hırâm idi nâz M. / Haĝ' dan: Hażret-i Haĝ' dan İ.

- 11 Tağılup ardına āl ile raķīb-i nā-pāk
Arnavud *Qaryesi*'ne gitmiş o şüh-ı dellāk⁴⁹
- 12 Yāreli bir güzelüñ 'aşkı ile dīde-i ter
Arnavudkōyi aķındısı gibi ırmaz aķar⁵⁰
- 13 Hū çeker rūḥ-ı *Hasanķalfa* nevā-yı meste
Pīş-gāhında okunduķça hüseyñi beste⁵¹
- 14 Oldı muḥtāc gönül tıflı cevān-ı ğayra
Gitmeyince *Bebek*'e merdüm-i dīdem seyre
- 15 Fiske taşıyla eğer ürker ise ğülşenden
Bülbül-i zāra *Qayalar* kadar olmaz mesken⁵²
- 16 Yāri ağyār ideyim şandı çü zevraķda kenār
Topa tutilmışa döndürdi ahāl-i *Hisār*⁵³
- 17 Eşk-i ağyār der-i meygedede oldu revān
Düşdi *Şeytānaķındısı*'na ğüyā rindān
- 18 Gel senüñle bulalum şaķlanacaķ maḥfī mekān
Baltalimanı bu ğün tağalıķ ey serv-i revān
- 19 Bizi beglik ğam ile itdi felek şivende
Mirğün'a varalum zevķ idelüm ğülşende
- 20 Rüzğaruñ siteminden kim olur āzāde
İçse dildār ile *İstinye*'de tenhā bāde⁵⁴
- 21 Gelicek yāda dilüñ toğrısı derdin yeñiler
Tāzeler ile *Yeñiköy*'deki eski demler⁵⁵

⁴⁹ Dellāk: çālāk M.

⁵⁰ Bu beyit M'de yok.

⁵¹ Hasanķalfa: Ğasanhalife M.

⁵² ürker ise ğülşenden: ururlarsa meskendenden M, ururlarsa ğülşenden F. / mesken: meskende M.

⁵³ Şandı: diyü İ.

⁵⁴ İçse: içe F. / tenhā bāde: tenhāda M.

⁵⁵ Ki: M'de yok.

- 22 Yā unutdursa n'olur pīr-i muġāna deyri
O ŧanem ile olan maġfi *Ṭarabya* seyri
- 23 Gözümüñ yaşına raġm itmediġi-çün cānān
Bir *Büyükdere* gibi itmede her dem ceryān
- 24 Zāhidā gezme soġaġlarda tehī sīne sīne
Çamuruñ çünki ħurı ġit *Kefeli Kıryesi* ne⁵⁶
- 25 Teb-i 'aşġ ile tenüm itse daġı zār ü nizār
Yine itmez dil-i bī-çāreye meyl ol *Şarıyār*⁵⁷
- 26 Kalmadı görmediġüñ seyre sezā cāy-ı şafā
Rumeli Hıŧnı'na var seyri temām it cānā
- 27 Oldı rindāna dümen ŧuyı ile vāġi' ħay'
Ķarataŧ altına mı ġitti 'aceb zevraġ-ı mey
- 28 Meyl idüp ŧem'-i 'izārı için ol sīm-bere
Düşdi pervāne-i dil ŧimdi *Fener*'den *Fener*'e
- 29 Oldı germiyyetüñ ol ŧüh ile zāhid çü hevā
Bu burüdetle *Şovukŧu* saña cāy olsa sezā⁵⁸
- 30 Āh idüp ħāmeti sevdāsı ile cānānuñ
ŧimdi başında *Ķavaġ* yeli eser yārānuñ⁵⁹
- 31 'Ayŧ u nüş eyle de terk it biraz ol paf pūfi
ŧadr-ı meyġāne *Umuryeri* deġüldür ŧūfi⁶⁰
- 32 Yār buldum diyü kendüme ħatı ŧenlükde
Öġünür 'āŧıġ-ı ŧūrīde *Deġirmenlik*'de⁶¹

⁵⁶ soġaġlarda: zoġaġlarda S, Ü. / sīne sīne: sīne-be-sīne M.

⁵⁷ Teb-i 'aşġ: Tīr-i 'aşġ F.

⁵⁸ saña cāy olsa: ola saña cāy M.

⁵⁹ İdüp: M'de yok.

⁶⁰ terk it biraz ol paf pūfi: terk eyle o yaf yūfi F. / ol: M'de yok.

⁶¹ kendüme: kendüm M./ Bu beyit F'de yok.

- 33 Def'-i ğam itmeğe ey şüh ararsın çäre
Var mülükâne yanaş *İskele-i Hünkâr*'e⁶²
- 34 Hüsnde öğdül alup da bulalum diyü kemâl
Yalıköyü'nde hoşı itmede her dem eţfâl⁶³
- 35 Bir çetin käre şataşdırdı bizi devr-i zemân
Oldı *Beğkozlu* bir âfet ile çeşmüm giryân
- 36 İstemem kim ki dilerse anuñ olsun *Çarye*
Salţanatdur baña ol şah ile *Şuţāniyye*⁶⁴
- 37 Çekdiler sīneye *İncirli*'de bintü'l-'inebi
Darısı başıña ey sürmeli zen-dōst çelebi
- 38 Şav başından bu gün ey şüh amān aġyārı
Gel *Paşabağçesi*'ne zevk idelüm hünkārı⁶⁵
- 39 Çüb-ı ğam kor mı idi dilde şafā-yı hātır
Olmasa zevk-ı nihāniye *Çubuġlu* hāzır
- 40 Açdı tīg-ı sitem ile çiğerümde yare
Kanlıcaġlı yine bir ğamzeleri hün-h'āre⁶⁶
- 41 İzn-i 'āmdur diyü gitme meleġim deġme yire
Zurefā *Körfez*'i bahş eyledi zen-pārelere⁶⁷
- 42 Ne revā seyr-i *Hişār*'da ola yārüm mahzün
Sākiyā baña yarımca virüp *Anātolı* şun⁶⁸
- 43 Gök-ķandīl güc ile irdi gönül maķşūda
Bir siyeh-çerdeye mālīk olıcaķ *Gökşu*'da⁶⁹

⁶² Hünkār: Hünkār Ü.

⁶³ Hüsnde: Hüsñ için F. / hoşı: hoş M.

⁶⁴ Salţanatdur: Salţanat M.

⁶⁵ başından: yanından M / başından bu gün ey şüh amān: yanından aġam ol engel olan F. / hünkārı: hünkār Ü.

⁶⁶ yine: neye F.

⁶⁷ gitme meleġim: gitmemek için S, Ü, M.

⁶⁸ virüp: vir M.

⁶⁹ Gök: mest İ. / olıcaķ: olalım İ.

- 44 Firqatüñle şu kadar giryeler itdüm cānā
Bir *Küçükşu* görünür eşkūme nisbet deryā
- 45 Bağrımuñ yağın eritdi belı her eṭvārı
Hele *Ḳandilli*'de bir cām ile yıqđum yārı⁷⁰
- 46 Ābı zīrā ki mūrāyī olana dermāñdur
Ḳāzı-zādeli'ye *Vanıköyü* pek çeşbāndur⁷¹
- 47 Leb-i deryādaki ayuya mı oldı meftūn
Ḳulelibāğçe'ye hırşı raḳıbüñ efvūn
- 48 İşte buldum saña şallanmağa bir özge maḫal
Sözümü diñle raḳıbā yalıñuz *Çengel*'e gel⁷²
- 49 Ḥased ol rinde ki mey nūş ide ḳana ḳana
O şeh-i ḫüsn ile *Beğlerbeğ*'de mīrāne
- 50 Ğıbṭa ol şaḫşa olur irdiği dem nev-rūza
O şanemle gide zevḳ itmeğe *İstavroz*'a⁷³
- 51 Şandılar duḫt-i reze geldi 'Arablarla yanıḳ
Suḫtegān zümresine cāy olalı *Ḳuzğuncuḳ*⁷⁴
- 52 Ḳo şıgırlar gibi yatsun uyusun pinhānı
Oldı ağıyāra maḳar çünki *Öküzlımanı*⁷⁵
- 53 Ka'be toprağı diyü olsa bile nām-āver
Üsküdar' dan daḫı yeğdür baña küy-ı dilber⁷⁶
- 54 Şemsi nāmında bir āfet mi zuhūr itdi 'aceb
Şemsipaşa'yı mekān eylediler yārān heb

⁷⁰ yağın eritdi belı her: yağını eritti belı İ, M. / yıqđım: yaqđım İ, M.

⁷¹ Mūrāyī: o sayru İ.

⁷² Sözümü: Sözümüz F.

⁷³ nev-rūza: nev-rūzda F. / O şanemle gide: Gide cānān ile İ, F. / *İstavroz*'a: *İstavroz*'da F.

⁷⁴ Şandılar duḫt-i reze geldi: Geldi san duḫt-i rezden ki F.

⁷⁵ Uyusun: ulusun F.

⁷⁶ küy-ı dilber: rüy-ı dilber İ.

- 55 Bir şerîfûñ nîgeh-i luţfî ile dünyâda
Kaşr-ı dil ‘aynı ile döndi *Şeref-âbâd*’⁷⁷
- 56 Bakarak ruĥlarına eşki rakîbûñ akmış
Şandılar bağçe-i ĥüsn içre *Ayazma* çıkmış⁷⁸
- 57 Vuşlatın gördi kıyâs eyleme ey dil elyaĥ
Ĥavfum oldur seni ferdâlara yârin *Şalacaĥ*
- 58 Kaşdın ‘âlemde teferrüc ise ger bir derece
Duĥter-i rez ile *Kızkuller*’ne bul ferece⁷⁹
- 59 Kâmeti fikri ĥayâl-i ruĥ-ı âl ile yine
Deşt-i dil ‘aynı ile döndi *Kavaĥbağçesi*’ne⁸⁰
- 60 Düldül-i nâze süvâr olsa o şûĥ-ı yektâ
Atı oynaĥı olur sâĥa-i *Ĥaydarpaşa*⁸¹
- 61 Ey gönül boşlama da‘vâñı hemân ĥamla soruş
Kadıköyi’nde ayak nâ’ibinûñ pâyına düş⁸²
- 62 Fikr-i ruĥsârı ile yandı tenüm bilmez mi
‘Aceb ol mâĥ *Fenarbağçe*’sine gelmez mi⁸³
- 63 Ėâlibâ Fennî temâm eyleyecekdür zevķı
Aĥalar seyrine düşmiş o perîñûñ şevķı

⁷⁷ İle: M’de yok.

⁷⁸ eşki: eşk-i M.

⁷⁹ Rez: râz M. / bul ferece: yol ĥorıca M.

⁸⁰ dil: S’de yok.

⁸¹ nâze: tâze M.

⁸² Pâyına: yanına M.

⁸³ Mâĥ: mâĥ- tâb M.

İZZET EFENDİ'NİN SÂHİLNÂMESİ*

Fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lâ tün / fe 'i lün

Kasîde der vasf-ı İskele-i İstanbul der-Sitâyiş-i Sultân Selîm-i Sâlis

- 1 İskele vasfına biz de virelüm âb ile tâb
Ola mahzûz şehen-şâh-ı kerîmü'l-ensâb
- 2 Hazret-i zıll-i Hudâ bahr-i 'atâ kân-ı sahâ
Ya'ni Sultân Selîm Hân-ı Hümâyûn elkâb
- 3 Merkez-i saltanata gelmedi bir misli anun
Zâhir ü bâtını 'irfân ile kutbü'l-aktâb
- 4 Yazsa ahlâk-ı hümâyûnunun eger Firdevsî
Medh ü evsâfına Şehnâme olurdu bir bâb
- 5 Matbah-ı devletine kâse-fürûş Şâh-ı Hutun
Çâkeri olsa sezâ Rüstem ü Sâm ü Sührâb
- 6 Görseler saltanatın cümlesi eyler tahsîn
Şâh İskender ü Cemşîd ü Ferîdûn Dârâb
- 7 Fâris ü tîr ü tüfeng atmada tiğde mâhir
Vasf-ı şâhânesini yazsam olur başka kitâb
- 8 N'ola bir Hayder-i raht olsa nitâk-i cevzâ
Rahş-i ikbâline hurşîd ile meh çifte rikâb
- 9 Hak hatâlardan emîn eyleye her dem anı
İde a'dâsına gâlib anı Rabbü'l-erbâb

* Bu sahilname metni, M. Cavid Baysun'un hazırladığı *İzzet Efendinin Sahilnamesi* (İstanbul Sevenler Grubu Neşriyatı, İstanbul 1950) adlı çalışmasının 8-13. sayfaları arasından alınmıştır. Zira sahilnamenin bulunduğu İzzet Efendinin tek nüsha divanı bir zamanlar Baysun'un kendi özel kütüphanesinde iken şimdi nerede olduğu bilinmemektedir. Baysun'un kitaplarının intikal ettiği Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesinde de yoktur.

- 10 ‘Ömrin efzûn ide Sultân Selîm’in Mevlâ
Eşkîyâ zümresi devrinde olup hep nâ-yâb
- 11 Sa’y ider ‘âlemin ıslâhına ol leyl ü nehâr
‘Adl ü ihsânı ile oldı cihân revnak-yâb
- 12 *Galata* döndi hemân tekye-i sûfiyâna
Kalmadı katre-i mey saz ile söz çeng ü rebâb
- 13 *Fâsıkânın söyüntüp şem‘a-i ikbâli temâm*
Şimdi *Mumhâne*’de rindân bulamaz şu‘le-i tâb
- 14 Kufî-i meyhânelere kurşun akıtdı cümle
Kapanup *Mahzen*-i bâbı dökülüp bâde-i nâb
- 15 Dopdolu sâhil-i *Tophâne*’de mahbûb ammâ
Söylese falya virür ‘âşık-ı nâ-şer‘i cevâb
- 16 *Salıbâzârı*’na var uyduragör bâzârı
Vâsıta istemez ol şûh işüni kendin yap
- 17 Piste-lebler çoğ imiş sâhil-i *Fındıklı*’da
Varup ol gözleri bâdâm ile nûş it vişn-âb
- 18 *Kabataş* olsa dayanmaz yüreği ‘uşşâkun
Taşcı-zâde yine hicrân ile eyler bî-tâb
- 19 *Dolmabağçe* ne güzel oldı makarr-ı şâhân
Bir taraf sahn-ı çemen bir tarafı sâhil-i âb
- 20 Feyz-i rûhâniyi Hak virdi *Beşiktaş*’a temâm
Bâ-husûs anda ola pâdişeh-i ‘âlî-cenâb
- 21 Bir şeker-leb güzele geçdi yine ‘uşşâkî
Karabâlî’de ne ballar yedi şeyh-i kezzâb
- 22 Ser-i a‘dâyı sezâ kat‘a *Kılıçiskelesi*
Ne güzel makta‘adır eylemeğe darb-ı rikâb
- 23 *Ortaköy*’de bulagör bir güzel-i mûy-miyân
Bir miyâncı araya girmeye vir redd-i cevâb

- 24 Âb-ı dîdem tükedüp hep benüm ol çeşm-i gazâl
Bir *Kurçeşme*'ye döndi gözümüz kalmadı âb
- 25 *Arnavudköy*'ne geldükde yanaşdı dellâk
Arnavud şerbetin içdi ciğerin itdi kebâb
- 26 Tıfl-ı dil gâhi *Bebek* semtine ister seyri
Mâh-ı nisânda safâdır gecelerde mehtâb
- 27 La'l-i dilber gibi gülnâr-ı *Hisar*'a söz yok
Bâğ kirâsın verelüm mâni' olursa bevvâb
- 28 Bir teber-dâr güzeli balta olup ayağuma
Mîrgûn'e komıyor eyleyelüm zevka şitâb
- 29 Çıkarup evc-i hüseyniye sadâsın 'uşşâk
Var ise oldı *Hasankalfâ* o şehnâza me'âb
- 30 *Kayalar*'dan tutamazsın o kebk-reftârı⁸⁴
Zâhidâ bin yıl uçarsan sen eger hem-çü gurâb
- 31 Şimdi *Şeytânakıntısı* 'na düşdi ağyâr⁸⁵
Çıkmasun semt-i necâta heman olsun gark-âb
- 32 Saragör sineye *İstinye*'de tenhâ yâri
Gece gündüz ne kadar olsa vücûdun bîtâb
- 33 *Yeniköy*'de idemez rind olan eski 'âdet
Çalamaz kimse *Kalender* gibi nây ile rebâb
- 34 Tarab-efzâ olagör sahn-i *Tarabya*'da müdâm
Gâhice seyre *Büyükvâdî*'ye de eyle şitâb
- 35 *Kefeli* karyesine var bâğa yat leyl ü nehâr
Bir *Kırım* tâzesi bul işte sana kâfi cevâb
- 36 *Sarıyar* içre sarıl bir sarışın mahbûbe
Sırma perçemle ruhu göstere altun gibi tâb

⁸⁴ Bu mısraın vezni bozuktur.

⁸⁵ Bu mısraın vezni bozuktur.

- 37 *Karataş* altına girsin dilerüz düşmen-i dîn
Gece gündüz çekeler nâr-ı cehennemde ‘azâb
- 38 Yoksa başında *Fener* mi yanyor ‘uşşâkun
Bir *Değirmenliğe* düşmüş dönüyor misl-i habâb
- 39 Bî-edeb varsa rakîb İskele-i *Hünkâr’a*
Bir iki *Tokat* ile itmeli teb‘îd ü ‘itâb
- 40 *Yalıköyi* ne güzel cây-i ferahdur baksan
Her *Sovuksu* olamaz havz derûnunda habâb
- 41 *Beykoz’un* çeşme başı hayli müferrih yerdir
Paşabağçesi Çubuklu o dahı başka hisâb
- 42 ‘Âşıkun şimdi *Kavak* yeli eser başunda
Yelkovan gibi ider sâhil-i deryâda şitâb
- 43 Kavun u karpuzı çok sâhil-i *İncirli’nün*
Hayli zen-dost yeridir ‘azm idiyor şeyh ile şâb
- 44 Hele şâhâne makam sâhil-i *Sultâniyye*
Mâ’-i zemzem gibi anda akıyor lüleden âb
- 45 *Kanlıca* bir gözi cellâd elinden feryâd
Gamzesi tîği idüp bî-dili her dem bî-tâb
- 46 Sahn-ı *Körfez* yeridür zümre-i zen-pârelerin
Gece gündüz dalıyorlar suya misl-i murg-âb
- 47 *Anatoli’yu* tolaşa yine olmaz kâni‘
Zâhidün gûşuna cerr eyleyecek dinse cevâb
- 48 Şem‘-i dil rûşen olur sâhil-i *Kandilli’de*
Varalum *Göksu’ya* anda idelüm ‘âlem-i âb
- 49 İşi yoğ ise dolaşsun *Vaniköy’ün* ağyâr
Ana hiç menzil olur mu ne kadar gezse kilâb
- 50 Cism-i a‘dâyı bize göster[e] *Çengel’de* Hudâ
Kulelerde yiyeler kellelerin cümle kilâb

- 51 Sanki *Beğlerbeğ'* dir bendeleri pâdişehin
Mîr-i mîrân gibidür herbirinün re'yi savâb
- 52 Vakt-i nevrûz olıcak mevsim-i *İstavroz'* un
Mâ'-i hayvâne bedel *Çamlıca'* dan nûş ide âb
- 53 Bir pilav pişse eger sâhil-i *Kuzguncuk'* da
Bâl açup misl-i zâğân 'azm ider idi tullâb
- 54 Zâhide hoşca Çerâ-gâh *Öküzlimanı*⁸⁶
Gâh çemen üzre yatup gâhıce itsün pertâb
- 55 *Üsküdar* bâğları hayli safâlı ammâ
Şemsipaşa' yı makarr itdi gürûh-ı ahbâb
- 56 Oldı gûyâ *Balaban* şorba yemekden zâhid
Nûş ider bulsa *Ayazma'* da eger var ise âb
- 57 *Salacak'* dır yine gûş eyledi sûfi ihsân
Eylemiş sâhil-i *İhsâniye'* yi şimdi me'âb
- 58 Tevbe it varma *Harem* iskelesi cânibine
Saklasun herkesi nâ-mahrem olandan Tevvâb
- 59 Ehl-i 'irfâna safâ sâhil-i *Haydarpaşa*
Kadıköyü' nde pişirsin kuzu lahm ile kebâb
- 60 Hak bu kim sahn-i *Fenerbâğçesi* cây-ı ferâh
Eylemiş cây-ı mülûk anı Hudâ-yı Vehhâb
- 61 Ne kadar cây-ı safâsı var ise bu şehrün
Sa'd ide şâh-ı cihâna anı Rabbü'l-erbâb
- 62 Eyleye 'ömr-i tabî'yi şehün 'ömri güzer
Devlet ü şevketine olmaya hiç hadd ü hisâb
- 63 'İzzetâ yok bu kadar iskelelerde sana beyt
Beyti sen Hazret-i Sultân Selîm medhine yâb

⁸⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

- 64 Beklerüz leyl ü nehâr iskele-i ihsânı
Feth olur lutf-i şehen-şâh ile elbet bir bâb
- 65 Şân ü şevket ile her semti idince teşrîf
Rehberin nusret ü tevîk ide Rabbü'l-erbâb

“USKUDAR IN THE SAHILNAMES BY FENNÎ AND İZZET EFENDİ”

Abstract

Istanbul may be one of the cities where many poets grow and live and poems written about. Sahilnames are the literary genres where Istanbul its beautiful coasts, and their inhabitant places were depicted in high literary quality. In these works the both coasts Rumeli from Galata to the end and Anatolia all the way to Fenerbahce took place.

This study holds a very short introduction about the sahilname genre and the works of its pioneer Mustafa Fenni and his correspondent İzzet Efendi were introduced. According to these works Uskudar coast settlements were presented one by one.

Beside these interests, this study also tried to set the limits for literary works to be called sahilname. It also shed light upon which Fenni was the pioneer of this genre besides giving important clues about the 18th Century Uskudar through the eyes of poets.

Keywords

Istanbul, Bosphorous, Üsküdar, sahilname, Mustafa Fennî, İzzet Efendi.

لب و خالی کو دریا کنگر خرم بدم بز بکوی فینا قانع بو صودکا وار دلدی	بنا شکم سگوری و سیریک قانیزوی او جتا حوئا اولدو رک کنگر بونیزوی	لب و خالی کو دریا کنگر خرم بدم بز بکوی فینا قانع بو صودکا وار دلدی	بنا شکم سگوری و سیریک قانیزوی او جتا حوئا اولدو رک کنگر بونیزوی
حنا کچیر بو زینر آب و طراوت کندی		حنا کچیر بو زینر آب و طراوت کندی	
غیا بوا و بونک داخی صفالی بیدی		غیا بوا و بونک داخی صفالی بیدی	
بولدی دیوان مطالع دیب و نو	طبع امداد اولنج حاسه دت	بولدی دیوان مطالع دیب و نو	طبع امداد اولنج حاسه دت
	فینا ترتیبینه ناریچدر		فینا ترتیبینه ناریچدر
	حده ابردی لیاخه ستمخ		حده ابردی لیاخه ستمخ
۱۵۷			
هبللا سوز کوردی کونی کانیاز کرت کیملا رند کیمه فینا لاش	خالله ذوق کیش کونک ایشا رابار در موصانه وار ش سحری بول ایش	هبللا سوز کوردی کونی کانیاز کرت کیملا رند کیمه فینا لاش	خالله ذوق کیش کونک ایشا رابار در موصانه وار ش سحری بول ایش
هارسکد کیمختلر بونکون طومر باقلدر قاشیکان زلفه سیمکا رند	قاله و بونک کیم طومر غانه م بار لایرتیه صاودی باشا کیم صاالی باز ارنه	هارسکد کیمختلر بونکون طومر باقلدر قاشیکان زلفه سیمکا رند	قاله و بونک کیم طومر غانه م بار لایرتیه صاودی باشا کیم صاالی باز ارنه
طومر غاشاق محله در قویو رکیم صوف سنگدانی آغی نرم ایسه سیر هار آب	بولدی اول کونک بول ایشا رابار هیچ بونکیم طومر قاشا لاش رندا	طومر غاشاق محله در قویو رکیم صوف سنگدانی آغی نرم ایسه سیر هار آب	بولدی اول کونک بول ایشا رابار هیچ بونکیم طومر قاشا لاش رندا
قالدی کیمه جمع تا آجین بولنج	سره قدر لایر بولور و لایر قندی یا کیم	قالدی کیمه جمع تا آجین بولنج	سره قدر لایر بولور و لایر قندی یا کیم

مطرا

۱۵۸

طلعا کیم سا کرم بدم اول کونک بون اولدی دل و لاشیا کیم قیدمه ایدر	دیویم حقیق آغیم اویشا کلا لایر اورت کوبه یه بوسوی مایه ایسته	طلعا کیم سا کرم بدم اول کونک بون اولدی دل و لاشیا کیم قیدمه ایدر	دیویم حقیق آغیم اویشا کلا لایر اورت کوبه یه بوسوی مایه ایسته
ایلمکذا و هم کیم شخص فوا قیدمه ایدر طایق لوی آردیه لیکر قیب نایک	کوزلورده قوچر کیم جمع قالدیر اورتور قورینه کیش کونک و لاک	ایلمکذا و هم کیم شخص فوا قیدمه ایدر طایق لوی آردیه لیکر قیب نایک	کوزلورده قوچر کیم جمع قالدیر اورتور قورینه کیش کونک و لاک
بارلی بونکونک عشقی ایلر و بیا تو هوی کورده حرس قلند نرایسته	اورتور کوی قیدیمی کیم طومر و لاک پیشکا هند او قوند قوچر حسی بیسته	بارلی بونکونک عشقی ایلر و بیا تو هوی کورده حرس قلند نرایسته	اورتور کوی قیدیمی کیم طومر و لاک پیشکا هند او قوند قوچر حسی بیسته
اولدی عشاق کونک طلیح جوان غیره فوسک کلیمرا کورا و کور کیم کلیمرا	کیتیمجه بیکرم بدم سیره بیلل زاده قیالر قدر او بونکون	اولدی عشاق کونک طلیح جوان غیره فوسک کلیمرا کورا و کور کیم کلیمرا	کیتیمجه بیکرم بدم سیره بیلل زاده قیالر قدر او بونکون
بایدی ایشا ایدم صاند سوز و رفته اشا ایشا در و سکا و اولدور و	طومر طومر بلش و دند در لایر کیم حصار دوشدر شیطان ایتدیمینه کور ایدر	بایدی ایشا ایدم صاند سوز و رفته اشا ایشا در و سکا و اولدور و	طومر طومر بلش و دند در لایر کیم حصار دوشدر شیطان ایتدیمینه کور ایدر
کیم سکا بولورم صاند سوز حسی مکان بونی کیم غایر ایتدی فلک شیبون	بالط لیاق بونکون طالع لایر ایدر مهر کونته واده لم ذوق یوه کیشده	کیم سکا بولورم صاند سوز حسی مکان بونی کیم غایر ایتدی فلک شیبون	بالط لیاق بونکون طالع لایر ایدر مهر کونته واده لم ذوق یوه کیشده
دوز کاک و کیم عشق کیم اولور آراد کیم کیم ایدم و کیم طومر بی و دیکر	ایچی و لایر ایدر کیم شیره تنها باد تازه لایر کیم کوبه کی مسکی و مایه	دوز کاک و کیم عشق کیم اولور آراد کیم کیم ایدم و کیم طومر بی و دیکر	ایچی و لایر ایدر کیم شیره تنها باد تازه لایر کیم کوبه کی مسکی و مایه
یا اولور دوز کور بولور بونکون و بیری	او صم ایلر ایدم حسی طومر بی و بیری	یا اولور دوز کور بولور بونکون و بیری	او صم ایلر ایدم حسی طومر بی و بیری

Fennî Mustafâ Efendi, *Dîvân*, İstanbul Üniv. Ktp., TY. 58, yk. 129b-130a.

Fennî Mustafâ Efendi, *Dîvân*, İstanbul Üniv. Ktp., TY. 58, yk. 130b-131a.

که طوبی بر عیوب و بسوا و لم یسیر نام آورد شمسی ناسنه بر آفتی ظهور و اندک بوشنوک و نک لطیف ایل و نسیات بقه رون و طوبی اسکی و قیبال آفتش و صلتان کو در و یکنیل بلای الالبق نصودین عالمانه تفریح ابره کو برود قامتی نکوی خیال رخ آبله نیز دال دل نازه سوارا و لسه و طوخ بکنا ای کولک بولده و عو کله کله سوسوش نکوی رضای ایلو یاد می نتم بلوی	اسکالادون دهمی کله کله کوی دله شمسی ایشا یه کله ایلو ایلو ایلو فهرده یکنی ایلو و دندی نیرت ایلو صا ایلو با یکنی حسن ایلو و آبا زینتر خوخم و لده کسکی فورا لوه با یکنی دختره زایل فورا فاکسیر بول نیرم یکنی ایلو یکنی ایلو و دندی فورا فاکسیر آقا و یکنی ایلو و لوه ساهه حیدر با فاهی کویکنه آیت نایکنی ایلو و دندی عجب اوله ماه فناد با یکنی کوی	نهم تراشده مراد ایلک سعادت لسان عالمان فالدیرون دعا ایلو اولسه تراشده ایلو و لسه کله کله خو کله کله کله کله کله کله کله کله هرچین اولسه تراشده ایلو و لسه برقلا و لیه ضایع دیویش کله کله سود کله کله کله کله کله کله کله هفتده برابری کله کله کله کله جان فادا اولسه کله کله کله کله چاره برابری حضا و مقلو اولسه	ایاشه بر مکا دم صعبه کله کله حدا بر شیره بر موینه دیویش کله عقلان اوله دیرا کله کله اولسه یاد دقتی ایلو کله کله کله کله شاهد ماه منور صورت ایلو احترام ایلو کله کله کله کله دوشدن آتیم منور کله کله کله سعی یکنی کله کله کله کله عاقبت بوخ دله کله کله کله کله حدا کله کله کله کله کله کله
--	---	--	---

